

Türkiye:

Türkiye ikinci beş senelik sanayi plânı üzerindeki inceleme çok ilerlemiştir. Orada yurt müdafâa ve ihtiyacı, iç ve dış ticaret denkleşmesi, vatandaş refahı gibi büyük mevzular adetlerle, ölçülerle birbirine bağlanıyor. Gelecek günlerin ulusal ekonomisi iman peklığı ve bilgi ile çerçevesleniyor

Plânda yeraltı servetimize, bu tabiat verimine en mühim yer verilmiştir. Bunun için son aylara «Türk madenciliğinin yeni hız arifesi» diye ad takılabilir. Şimdiye kadar bu mevzua verilen ehemmiyet neşredilen kanunlar, alınan tedbirlerle bellidir. Esasen yarının plânlaşmasında ihzari işler çoktan başlamıştır. Madenlerimiz aranırken servet kaynağı ve refah amili olmak ümidi gün geçtikçe artmaktadır. Bu ümit alınan direktiflerle kuvvetlendirilmekte, maden arama işlerine daha ziyade önem verilmektedir.

Maden aramaları esnasında, son aylar zarfında, dikkati çeken hâdise, Müreftedeki petrol sondajında, 125 metrede, bir gaz fevranına tesadüf edilmesi ve bu vaziyetin icap ettirdiği bütün tedbirlerin alınmış olmasıdır. Zaten hâdisenin mahiyetini izah eden teknik yazı, kısmı mahsusamıza dercedilmiştir.

Memleket çalışma hayatını tanzim edecek -madenciliğimizde mühim bir yer alacak - olan iş kanununu da Büyük Millet Meclisi bu müzakere devresinde kabul etti. iş vereni, iş

gücünü satanı sağa sola sapmadan muayyen bir amaç etrafında birbirile yaklaştıran ve anlaştıran bu kanun hiç şüphesiz rejimimizin canlı bir abidesidir. Çünkü: kanunda, işçi de iş de yurdun malıdır. Zaten refah temelimiz de bu iki varlıktır.

İktisat Vekâletinde, Celâl Bayarın başkanlığı altında yapılan metal madenciler mümesilleri toplantısında da umumî surette Türk maden sanayii ve ihraç politikası üzerinde direktif mahiyetinde müşterek kararlar verilmiş ve bu suretle 1936 yılında maden ihracatımızın artması sebeplerinin teminine gidilmiştir.

Madenciliğimizin gelecek günleline şu umumî bakıştan sonra son iki aylık maden cevherlerimizin ticaret muvazenesinde bıraktığı adetleri gözden geçirelim:

Mart ayı zarfında Zonguldak kömür havzasından 165.336 ton kömür istihsal edilmiştir. Bundan 3.839 tonu Türk vapurlarına ihrakiye olarak verilmiş, 82.455 tonu da yurt içinde, sarf ve istihlâk olunmuştur.

Mart ayı zarfında harice sevkettiğimiz kömür -13.173 tonu İtalyaya, 7.403 tonu Yunanistan'a, 3.509 tonu Romanyaya, 628 tonu Marsilyaya ve 10.423 tonu Brezilyaya olmak üzere 35.136 ton tutmuştur. Bundan başka yabancı vapurlara vermiş olduğumuz yakma kömürü yekûnu 6.706 ton olup en fazla 5.218 ton ile Yunan vapurları başta gelmektedir.

Mart başında Zonguldak havzasındaki kömür stok mevcudu 110.762 tondur.

Nisan ayı zarfındaki madenkömürü istihsalâtımız 837.915 tondur. Memleket dahilinde satışı 67.924 ton olup bundan 4.718 tonu Türk vapurlarına bunker verilmiştir. Bu ay içinde hariç satışı mühim miktarda artmış 86.060 tona çıkmıştır. Dış müstenidimizden İtalyaya 43.494, Brezilyaya 16.975 ton, Yunanistan'a 7.953 ton, Fransaya 4.434, Mısır'a, 3.156 ton, Romanyaya 552 ton sevkiyatımız olmuştur. Nisan ayı zarfında ihrakiye olan ecnebi vapurlar içinde 6.611 tonla Yunan bandırası başta gelmekte olup, 2.261 ton İngiliz, 163 ton Yugoslavya ve 160 ton Alman bandıralı vapurlara bunker verilmiştir.

İkincikânun ve şubat aylarında olduğu gibi mart ve nisanda da, en fazla hamule alan İtalya, vapurları için ihrakiye almakta imsak göstermiştir.

Linyit istihsalâtımız ve iç piyasalarda satış miktarımız gün geçtikçe artmaktadır. İkincikânundan nisan nihayetine kadar satış miktarımız 20.809 tonu bulmuştur ki, bir sene evvelkine nazaran %20-30 arasında bir fazlalık kaydetmektedir.

Son ik ay zarfında harice sevkettiğimiz zımpara da artmıştır. Son iki aylık satışı 2.122 ton Amerikaya, 508 ton İngiltereye, 282,5 ton Hollandaya, 125,5 ton Almanyaya ve 51

ton da İspanyaya olmak üzere 3.089 tonu bulmuştur.

Krom ihracatımız ikincikânundan beri 19.944 ton olup, bundan 7.464 tonu Almanyaya, 5.268 tonu Fransaya, 2.506 tonu Amerikaya ve 2.906 tonu İsveç'e, 650 tonu Belçikaya ve 100 tonu da Felemenk'e gönderilmiştir. Madenlerimizde krom stokumuz 60.000 ton kadardır.

Kükürt istihracımız, memleket ihtiyacını karşılamak için yapılmakta olup bu son aylardaki dahilî sarfiyat 260 ton kadardır ve 1.500 tonluk bir kükürt stokumuz vardır.

Memlekette cıva stoku olarak yalnız 34 şişe kalmış ve bu yılın geçen ayları içinde Almanyaya 65, Japonyaya 176 şişe ihraç edilmiştir.

Türkiyede maden durumunu hulâsa edip dünya madenlerini incelemeyen evvel İngilterede kömür madenleri için teklif edilen bir kanun lâyihasından bahsedeceğiz. Bu kanuna göre arazi sahiplerinin kömür madenlerinden aldıkları icar bedelleri refedilmekte ve bu hak hükümete intikal etmektedir. Bu kanun aynı zamanda küçük ve verimsiz ocakları kapatmak veya büyük işletmelerle birleştirmek hakkını vermektedir. Bu suretle, yani icar bedelinin bertaraf edilişi ile kömür maliyet fiatlarını yükseltmeden amele ücretlerini de artırımağa imkân hâsıl olacaktır.

Dünya:

Bakır :

Yıldızı kalkınan dünya madenciliği son aylarda da yükseliş seyrini takip etmiştir. Umumî olarak, stok miktarı gibi fiatlarda da hissedilir bir canlılık vardır. Bu meyanda bilhassa en iyi tutunan maden bakırdır. Bu hususta bir fikir edinmek üzere ikincikânundan beri bakır fiatını gözden geçirelim.

«İngiliz lirası üzerine»

	Azamî	Asgarî
İkincikânun	35. 2. 6	34. 9. 4 1/2
Şubat	35. 19. 4 1/2	34. 9. 4 1/2
Mart	36. 13. 1 1/2	35. 10. 7 1/2
Nisan	37. 4. 4 1/2	36. 9. 4 1/2

Fiatta dikkati çekecek en büyük hususiyet yükselişte birden artış veya düşüş olma-

maşdır. Yıl başındanberi tedricî kıymetlenme dünya piyasasının sağlamlığına en büyük işarettir. Bunda da hiç şüphesiz en kuvvetli amil 1935 haziranından itibaren tatbik edilmeğe başlanan istihsalin tahdididir. Bu tahdit ile stoklarda bir azalma kaydedilmiştir. İşte dünya stokunun vaziyeti:

Ay nihayetleri	Amerika B. D.	Diğer memleketler
1935 İkincikânun	339.270	248.300
» Şubat	328.490	248.640
» Mart	298.800	286.080
» Nisan	281.980	303.260
» Mayıs	278.980	300.920
» Haziran	273.320	306.360
» Temmuz	263.490	305.890
» Ağustos	248.570	301.260
» Eylül	241.340	290.280
» Birinciteşrin	226.690	269.830
» İkinciteşrin	221.020	255.190
» Birincikânun	231.415	253.910
1936 İkincikânun	232.865	257.067
» Şubat	232.331	250997

1935 senesi başında 587.000 ton olan stok şubat nihayetindeki 104.000 tonluk bir azalış ile 483.000 tona düşmüştür. Stok azalmasıdaki en farklı devrin 1935 yılının ikinci yarısında olması da beynelmilel anlaşmanın tesirine delildir.

Dünya madenciliğinin kalkınmasında Amerikadaki istihlâk artışının da rol oynadığı muhakkaktır. Vakıa Amerika yabancı maden cevherlerine tatbik edilen ağır gümrük tarifesi dolayısıyla dünya madenciliğinden ayrı gibi [*] gözükrse de Amerikan piyasasının yükselişi Londra borsası fiatı üzerinde müessir olmaktadır. Çünkü Amerikada stok çok olduğu takdirde istihsalinin bir kısmını harice göndermek mecburiyeti hâsıl oluyordu. Halbuki iç piyasadaki fazla sarfiyat bunun aksini temin etmektedir. Amerikada bakır istihlâki 1932 de 305.000 ton iken 1933 te 345.000, 1934 te 372.000, 1935 te de 470.000 tona çıkmıştır.

1935 senesi ilk ayı zarfında Amerikada bakır istihlâki 78.000 ton iken 1936 senesi

[*] Beher ton bakırın ingiliz lirası kıymeti üzerinden 4 sent alınır.

aynı aylarda bu miktar yüz bin tonu aşmıştır. Amerikada bakır sarfiyatının artmasında bilhassa elektrik sanayiinin günden güne genişlemesinin büyük tesiri olmaktadır. Meselâ 1936 senesi ilk üç ayı zarfında "General Electric,, şirketi 60 milyon dolarlık bir sipariş almıştır, bu şirketin bir sene evvelki aynı müddet zarfında aldığı sipariş 50 milyon dolarlıktı. Şu küçük mikyastaki tetkik ile Amerikada 1936 yılı zarfında bakır istihlâkinin artacağına kat'iyetle hükmedilebilir

Diğer memleketlerde bakır vaziyeti Amerikan piyasasına hemen hemen muvazi olarak inkişaf etmektedir, denilebilir. Meselâ 1932 de, Birleşik Amerika hariç, diğer memleketlerde bakır istihlâki 710.000 ton iken 1933 te 855.000, 1934 te 1.072.000, 1930 da ise 1.205.000 tona çıkmıştır.

1936 senesi başından nisan bidayetine kadar İngiltere bakır stokunda da takriben 12.000 tonluk bir azalış olmuştur.

Nisan ayı zarfında bakır madeninin umumî vaziyetini şu rakamlardan anlıyabiliriz:

	Amerika B. D.	Diğer memleketler
İstihsal	61.500	71.300
İstihlâk	59.700	82.600
Mart stokları.	238.500	244.950
Nisan »	<u>233.800</u>	<u>237.300</u>
Azalma	4.700	7.300
Mart dünya stokları		483.150
Nisan »		<u>471.100</u>
Umumî azalma T.		12.050

Demek oluyor ki, dünya bakır vaziyeti 1936 yılında mutlak bir inkişaf gösterecektir. Bu kat'î inkişafa rağmen fiatlarda kayde değer bir yükseliş beklenmemektedir. Çünkü bakır itilâfına dahil olan Belçika Kongosu, Rodezya, Şili'de beher ton bakırın maliyet fiatı 21-22 İngiliz raddesinde olmasından ötürü fiatları artırarak yem madenler açılması ve piyasaya rakip çıkması arzu edilmemektedir. Şu kadar ki, istihsalin artırılması için kongre akti ihzarî hareketler vardır. Binaenaleyh ni-

san ayı zarfında Amerikada bakır fiyatı azamî 9,5 sent kaydetmiş, Londra borsası ise son fiyat 22 Mayıs tarihinde peşin 36. 3. 1 1/2 ve vadeli 36. 9. 4 1/2 İngiliz lirasından başlayarak 26 inci salı günü peşin 36. 18. 1 1/2 ve vadeli de 37. 3. 1 1/2 İngiliz lirasına çıkmıştır; Elektrolitik ise peşin de aynı miktarı kazanmış yalnız vadeli satış 7,5 şilinlik bir fark göstererek 41 ve 41 2/6 İngiliz lirası olmuştur.

Kalay:

Mart ayında kalay antantının tebliğine nazaran şubat ayındaki dünya istihlâki 13.029 tondur. Bir sene evvel aynı müddet zarfındaki istihlâk 9.769 tondur. Buna mukabil dünya istihsalı de 13.512 tondur. Bu ay zarfında fiyat 206. 7. 6-213. 2. 6 İngiliz lirası arasında dir. 22 nisanda Lahey'de toplanan arsiulusal komite martiçin aşağıdaki tonaj vaziyetini bildirmiştir:

Gönderen memleketler	Piyasaya arz edilen tonaj
Hindistan (Hollanda) . . . "	2.345
Nijerya	627
Bolivya	1.437
Malezya	5.923
Siyam	<u>977</u>

Halbuki kalay komitesinin piyasaya mart ayı için verdiği tahdit miktarı «13.455» tona rağmen satış daha az olmuş ve buna rağmen de Mayıs ayı ilk haftalarında bir düşüklük görülmüştür; ilk haftalarda 204. 2. 6 - 197. 12. 6 İngiliz lirası olan fiyat son hafta 201. 10-196. 7. 6 sterline inmiştir.

Kalay piyasasının bu düşüklüğüne iki sebep zikredilebilmektedir:

Biri New Jersey'deki bir izabehanede Bolivya fakir cevherlerinden, zengin cevher karıştırmaksızın, yüksek kalitede kalay istihsaline imkân hâsıl olmasıdır ki, bu kalay izabe sanayiinde mühim bir devrimin başlangıcı sayılmaktadır.

Diğeri ise: tahdide dahil bulunan Kongo ve Siyam'ın hisselerine düşen miktarı kabulde müşkülât çıkaracakları zannıdır. Aksi halde az da olsa bugünkü fiyat düşüklüğüne bir se-

bep yoktur, çünkü bu sene umumî istihsalât 160.000 ton tahmin, edildiği halde, dünya stok miktarı yalnız 25.000 ton kadardır.

Kurşun:

Mart ve Nisan ayları zarfında mühim bir değişiklik yoktur. Nisan bidayetinde 16. 8. 9 İngiliz lirası olan fiyat Nisan nihayetine doğru 15. 15 kadar düşmüştü. Bu miktar Mayıs ikinci haftasında daha azalarak 15. 2. 6 sterline inmişse de Mayısın son haftasına doğru hafif bir yükseliş kaydederek 15. 12. 6 da kalmıştır.

Çinko:

15.17. 6 sterlin olan Nisan bidayeti fiyatı Mayısın son haftasına kadar pek hafif temevvüçler göstererek 14. 12. 6 sterline düşmüştür.

İkinci derece maden fiyatlarında da büyük bir fark olmayıp antimuan Hatlarında az miktarda bir düşüklük vardır. Regulus cinsi vapura teslim 46-47 İngiliz lirasıdır.

Cıva da İtalya harbinin bitmesiyle 5 şilin kadar bir düşüklük olmuştur. Beher şişesi 12. 7. 6 İngiliz lirası olarak istikrar kesbetmiştir.

Kömür:

Avrupa 1936 ilk üç aylık kömür vaziyetinde geçen 1935 yılına nisbeten bir inkişaf vardır. Bu cephede en iyi vaziyette olan Belçikadır. İkincikânundan Marta kadar çıkarılan kömür miktarı 7.335.000 ton olup geçen senekinden 883.000 ton bir fazlalıkla %14 nisbetinde bir artış vardır. Stok miktarı da üç ay zarfında 266.000 ton ve 1935 senesi Mart ayındaki den de bir milyon ton azalmıştır.

Belçika İtalya ile yapmış olduğu bir ticari anlaşmağa nazaran 1936 senesi zarfında 800.000, 1937 senesinde de 1.200.000 ton İtalyaya kömür sevkedecektir.

Almanya'da ilk üç aylık istihsal 26.500.000 ton olup 1935 senesi ilk üç ayında 2.600.000 ton fazladır.

Fransada Belçika ve Almanya gibi değil ise de nisbeten bir artış vardır. Fransada bu müddet zarfında kömür istihsali 12.133.000 ton olup bir sene evvelkinden 309.000 ton fazladır. Kömür istihlâki de 17.126.000 ton olup bir sene evvelkine nazaran 400.000 ton artmıştır.

İngilterede kömür durumunu iki cepheden görmek lâzımdır, italya piyasasının İngiliz

kömür alışında bu senenin ilk üç ayında geçen seneye nazaran 1.110.000 tonluk bir azalış vardır. (1935 senesinde ilk üç ay ihracatı 9.404.000 ton, 1936 ise 8.001.000 tondur).

Buna mukabil iç piyasada bir artış vardır. Bu yüzden 1936 senesi şubat ve mart ayları zarfındaki istihsalâtta 1935 e nazaran 2.400.000 ton fazlalık kaydedilmiştir.